family's 'Trumpet' ('Trąby') coat-of-arms (Fig. 6), roof tiles, and various-sized bricks were collected. The ceramic artefacts should be noted: a whistle (Fig. 7), pipes, inkwells, and potsherds of faience and ordinary vessels. Some of the finds discovered in the excavated part of Vilnius need to be connected with military equipment production as the area lies in Puškarnia, a historic suburb known science the 16th century. Cannons and other military-related items were manufactured there.

Linas Girlevičius

Vokiečių gatvė 24

2012 m. lapkričio mėnesį atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais (UK 25504) teritorijoje, sklype Vokiečių g. 24. Vienas šių tyrimų tikslų – nustatyti, ar sklypo dalyje yra išlikę iki II Pasaulinio karo stovėjusio pastato liekanų.

Tiriamasis sklypas Vokiečių g. 24 su nedideliais mūriniais namais XVI a. pradžioje priklausė Pranciškonų ordinui, iš kurio namus 1521–1523 m. pirko Vilniaus pilininkas (horodničius) ir pinigų kalyklos administratorius Ulrichas Hozijus (būtent jo vardas ir prigijo šiam namų kompleksui, kuris taip vadinamas iki šiol) (istoriniai duomenys – Indrės Baliulytės). 1521 m. jis iš Pranciškonų ordino gvardijono Jurgio iš Krokuvos pirko tuščią sklypą tarp Vilniaus vyskupo M. Mogilnickio namo ir pranciškonų mūrinio namo. Už pirkinį buvo sumokėta 20 tūkstančių plytų ir 10 kapų lietuviškų grašių. Sklypas buvo atleistas nuo karališkų bei miesto prievolių. Neilgai trukus U. Hozijus pirko dalį mūrinio namo iš miestietės, o 1523 m. – iš pranciškonų kitą dalį sklypo, buvusią atokiau nuo Vokiečių gatvės – kieme. Tame sklype gyveno miestietė Adamkova (Adamkienė), kuri jau anksčiau čia buvo pastačiusi medinių ir mūrinių pastatų. Supirkęs kelis sklypus, U. Hozijus pastatė naują namą, o 1531 m. sudarė sutartį su Vilniaus dominikonais dėl vandentiekio iš Vingrių šaltinio nutiesimo į šį namą. Naujasis U. Hozijaus namas buvo didelis, jį sudarė keli korpusai, išdėstyti valdos perimetru palei 3 pereinamus kiemus nuo Vokiečių gatvės iki pat Pranciškonų gatvės. Dalies tyrinėtojų nuomone, šie namai tuometiniame Vilniuje laikyti to meto statybos pavyzdžiu. 1613 m. U. Hozijaus anūkas Ulrichas Hozijus, Vilniaus vaivadijos žemininkas, jam priklausantį mūrinį namą Vokiečių gatvėje pardavė Gabrieliui Voinai, LDK pakanclerriui. Namas pagal pardavimo aktą stovėjo tarp Papinigio ir Glebovičiaus namų, galu į Vokiečių gatvę. Namo viduje – kiemas. Namo patalpos – gyvenamosios ir ūkinės, taip pat čia buvo skliautuoti sandėliai, rūsiai. Paminėta, kad name yra vandentiekis, o kieme – daržas. Jau tuo metu dalį namo buvo išsinuomojęs Henrikas Meleris su šeima. 1618–1619 m. Gabrieliaus Voinos sūnus Jonas patvirtino Meleriams teisę name gyventi iki gyvos galvos. Meleriai gyveno antrajame aukšte, taip pat jiems atiteko skliautuotas sandėlis pirmame aukšte, daržovių rūsys ir didelis rūsys, į kurį buvo patenkama iš gatvės. Kieme jie turėjo nedidelį daržą. 1636 m. Jonas Voina pardavė namą Ašmenos pavieto žemininkui Povilui Danilevičiui, kuris netrukus užstatė jį našlei Barborai Melerienei drauge su visais mūriniais ir mediniais pastatais, sklypu, daržu ir sodu. Akte paminėta, kad sklypo ribos jau buvo nusistovėjusios. 1641 m. našlė perleido visą užstatytos valdos teisę savo sūnui, medicinos ir filosofijos daktarui Povilui Meleriui, kuris 1652 m. nupirko ją iš P. Danilevičiaus. Karo su Maskvos valstybe metu (1655–1661 m.) namai buvo gerokai apgriauti, mediniai – sudeginti.

XVII a. 7 dešimtmetyje P. Meleris atstatė namus, savo lėšomis nutiesė ir prižiūrėjo vandentiekį iš Vingrių šaltinio. Nuo kaimyninio sklypo, kuriame stovėjo evangelikų liuteronų bažnyčia, nagrinėjamą sklypą skyrė mūro siena, nusitęsusi nuo Vokiečių gatvės iki gatvelės, vedančios į pranciškonų vienuolyną. Šią sieną, o vėliau ir visą sklypą su namais, kieme buvusiu daržu, sodu, vandentiekiu evangelikai liuteronai nupirko. Pats P. Meleris pasiliko sau teisę gyventi galiniame name prie Pranciškonų gatvelės. Kai 1679 m. buvo daromas remontas šiame name, turėjo būti iškirsti langai į šią gatvelę rūsyje ir kambaryje, tačiau pranciškonai neleido, išvaikė pakviestus darbininkus, užsuko vandenį. Po P. Melerio mirties valda visiškai perėjo evangelikų liuteronų nuosavybėn, o našlė Melerienė gyveno galiniame name iki pat mirties. Nuo namo vartų iš abiejų pusių buvo nuimtos akmens plokštės su herbais. XVII a. pabaigoje mūrinį namą prie Vokiečių gatvės ir kiemą nuomojo Adomas Chmelevskis, dalį namo prie Vokiečių gatvės – vaistininkas Albertas Šneideris. Vėlesniu laikotarpiu (1686–1890 m.) buvo atliekami nemaži remonto ir net rekonstrukcijų darbai, kieme statyti nauji ūkio reikmėms skirti pastatai. Buvo remontuojami sandėliai prie vartų – pakeisti langai, durys, sudėtas grindinys kieme, suremontuota vaistinė. Name buvusioje smuklėje perdažytos grotos, suremontuotos krosnys, langų rėmai, langinės. Kieme stovėjusioje alaus darykloje suklotas grindinys. Tuo pat metu buvo remontuojami viršutiniai gyvenamieji kambariai, vartai iš Vokiečių ir Pranciškonų gatvių, kieme stovėjusioje pirtyje suremontuota krosnis, perstatyta arklidė, perstatyta duonkepė krosnis viršutinėje virtuvėje, išvalytas šulinys, išvežtos šiukšlės. 1687 m. keisti kiemo korpusų langai ir durys, remontuotas stogas (apdengtas malksnomis). Tais metais buvo remontuojama didžioji dalis rūsių, kurių skliautai buvo gana prastos būklės. Rūsyje po vaistine išmūryti atraminiai stulpai, kambariuose ir smuklėje įrengti nauji langai. Tuo metu pastatytos krosnys kambariuose iš žalių, pilkų ir baltų koklių, remontuotas vandentiekis, kieme pastatyta medinė tvora (nors nenurodoma konkreti vieta). 1689 m. remontuoti kiemo korpusai, jų stogai perdengti malksnomis. Gyvenamosiose patalpose pastatytos naujos krosnys. Kieme buvo statomi (didinami) gyvenamieji pastatai, negyvenami sandėliai pritaikomi gyvenamajai paskirčiai. 1690 m. buvo remontuojamas vandentiekis, rekonstruotas gyvenamasis namas prie sodo, suremontuoti ūkiniai pastatai, perdengti naujais malksnų stogais. Dar po poros metų remontuotas vandentiekis, perstatytos krosnys, rekonstruota virtuvė. Nuo pirties vėjas buvo nunešęs stogą, todėl jis buvo remontuojamas. Valdoje XVII a. pradžioje veikė vaistinė, smuklė, kieme buvo pirtis ir dviejų aukštų spirito varykla, arklidės, šulinys. Kiemuose buvo du daržai. Nors iki XVII a. pabaigos valda buvo atleista nuo prievolių ir mokesčių, padėtis pasikeitė XVIII a. pradžioje. Liuteronai nebegalėjo sumokėti činšo ir kitų mokesčių, nes namai nebuvo pelningi. Liuteronams nepakako lėšų namų išlaikymui ir priežiūros darbams, ir XVIII a. pradžioje namai buvo apleisti, apgriuvę. Tik 1716 m. LDK Vyriausiajam Tribunolui atnaujinus atleidimo nuo prievolių teisę, namai buvo šiek tiek remontuojami. Deja, 1737 m. gaisro metu, kai sudegė liuteronų bažnyčia, sudegė ir aplinkiniai namai, tarp jų – stovėję nagrinėjamoje valdoje. Po 1737 m. gaisro atstatyti sudegusius liuteronų namus buvo pakviestas architektas Jonas Kristupas Glaubicas. 1741–1742 m. jis prižiūrėjo ir nagrinėjamoje valdoje stovėjusio namo remonto darbus. Jų metu buvo kapitaliai remontuoti pastatai prie gatvės ir

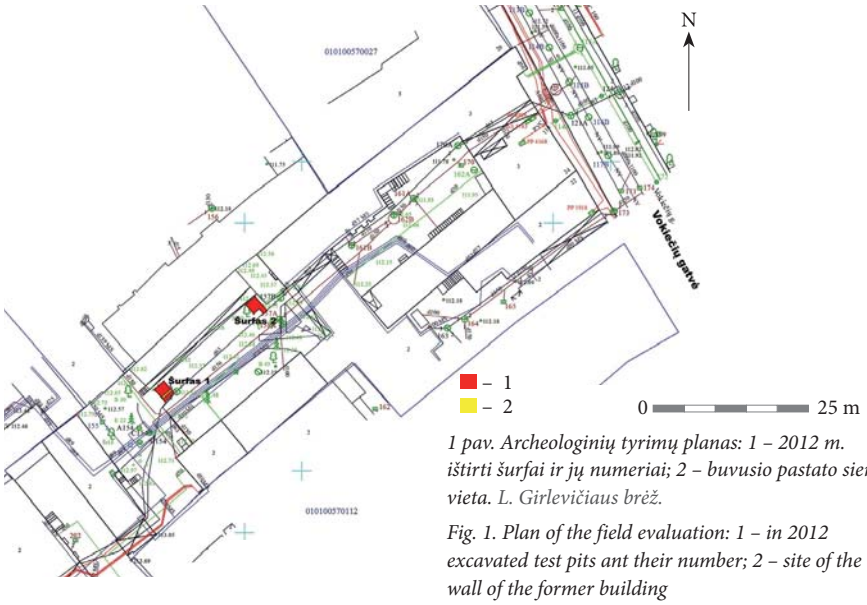

1 pav. Archeologinių tyrimų planas: 1 – 2012 m. ištirti šurfai ir jų numeriai; 2 – buvusio pastato sienos vieta. L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 1. Plan of the field evaluation: 1 – in 2012 excavated test pits ant their number; 2 – site of the wall of the former building

galinis namas prie sodo. Pats J. K. Glaubicas gyveno galiniame name prie sodo. Per 1748 m. gaisrą namai valdoje vėl sudegė. J. K. Glaubicas po gaisro atstatė galinį namą, apdengė čerpėmis ir gyveno jame iki mirties 1767 m. Korpusas prie gatvės buvo remontuojamas ilgai, darbus taip pat prižiūrėjo J. K. Glaubicas. Suremontuoto namo patalpos buvo išnuomotos daugiausia žydams – pirmieji aukštai – parduotuvėms, užeigai, vaistinei, viršutiniai – gydytojui. 1770–1780 m. buvo atliekami įvairūs remonto darbai – taisomi stogai, langai, krosnys, durys, šulinys, kai kurių patalpų skliautai. Nedideli remonto darbai buvo atliekami kasmet, valdoje stovėję pastatai buvo prižiūrimi rūpestingai. XIX a. pradžioje, surašant visus miesto namus, namas įvertintas kaip aukščiausios – pirmos – klasės. Jame buvo 26 koklių krosnys, 18 didelių ir 11 mažų kambarių, kieme – arklidė arkliams ir vežiminė vežimams. XIX a. II pusėje – XX a. I pusėje sklype esančiame antrajame (nuo Vokiečių gatvės) kieme ŠV pakraštyje stovėjo mediniai ūkinės paskirties pastatai. Prie gretimų sklypų ugniasienių prišlietas medinis dviaukštis tarybiniu laikotarpiu statytas sandėliukų pastatas čia stovi ir dabar.

Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu ištirti 2 šurfai, tyrimai atlikti 10 m^2 plote (1 pav.). Nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis tirtojoje sklypo dalyje yra 2–2,1 m, o vietose, kur yra į smėlio įžemį įgilintų objektų – didesnis nei 3–3,6 m. Šurfe 1 vos 10–15 cm gylyje atkastas akmenų grindinys su iki II Pasaulinio karo stovėjusio medinio pastato liekana – pastato PR sienos horizontalios sijos vieta tarp grindinio akmenų. Grindinys išsaugotas. Greta, giliau grindinio lygio, šurfe atkasta sunykusi medinė konstrukcija. Tai taip pat yra anksčiau, galbūt XIX a. stovėjusio pastato liekanos. Po medienos trūnėsiais iki 1,5–1,7 m gylio nuo kiemo paviršiaus tirti XVIII–XIX a. susiformavę kultūrinio sluoksnio horizontai. Apatinėje šurfo dalyje

tirtas storesnis nei 1,3 m griuvenų sluoksnis, kurio apačia neapčiuopta ir 3 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Šis sluoksnis pagal vėlyviausią jame aptiktą radinį – banguotosios čerpės šukę – datuojamas XVII a. pabaiga – XVIII a. Įžemis šurfe 1 nepasiektas. Šurfe 2 iki 1,5 m gylio tirti XVII a. II pusėje – pabaigoje – XXI a. susiformavę kultūrinio sluoksnio horizontai. Su viršutiniais kultūrinio sluoksnio horizontais siejama ir spėjama stambi stulpavietė, įgilinta iki 1,8 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus. Tai menamos anksčiau čia (XIX a. ar XX a. I pusėje) stovėjusio ūkinės paskirties pastato liekanos. Nuo 1,5 m gylio iki daugiau nei 3,6 m gylio šurfo ŠV dalyje tirtas spėjamas iš istorinių šaltinių žinomo XVII a. pabaigoje įrengto vandentiekio perkasimas. Ankstyviausiuose šurfe tirtuose kultūrinio sluoksnio horizontuose aptikti keramikos radiniai datuotini XV ar net XIV a. Smėlio įžemis pasiektas 2–2,1 m gylyje, jame fiksuota ir ištirta spėjama stulpavietė (2 pav.). Jos užpilde aptiktas keramikos dirbinio fragmentas, primenantis grublėtosios keramikos šukę. Tyrimų metu aptikti archeologiniai radiniai perduoti LNM.

2 pav. Šurfas 2 pasiekus įžemį iš PV. Kairėje įžemyje matomas spėjamas XVII a. II pusės vandentiekio perkasimas, priekinėje dalyje – stulpavietė, kurioje surasta spėjama grublėtosios keramikos šukė, į kairę nuo matuoklės – XIX ar XX a. pastato stulpo vieta. L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 2. Test pit 2 after reaching sterile soil, as seen from the SW. On the left, the digging for a water line suspected to be from the second half of the 17th century is visible in the sterile soil and in the foreground a posthole, in which a sherd of pottery suspected to have a rough surface was found, and to the left of the measuring stick the site of a 19th or 20th-century building pier

Vokiečių St. 24

In 2012, a field evaluation (2 test pits, a total of 10 m^2) was conducted on the plot at Vokiečių St. 24, in an old Vilnius courtyard beside the house built by Vilnius Castellan (Lith. *pilininkas*) Ulrich Hozijus (*Hosius*) in the first half of the 16th century (Fig. 1). The earliest finds date to the 14th or 15th century: a discovered posthole (Fig. 2) with a suspected sherd of pottery with a rough surface. The thickest cultural layer was formed in the 19th century when utility buildings stood in this part of the courtyard and economic activities were conducted there. The remains of buildings that stood at the site during the 19th–20th centuries were discovered. A water line route from the second half of the 17th century that had been dug into sterile soil was discovered in one test pit. Sterile soil was not reached in the other test pit; it was at the site of a large and deep pit dating to the late 17th or 18th century and filled with construction rubble.